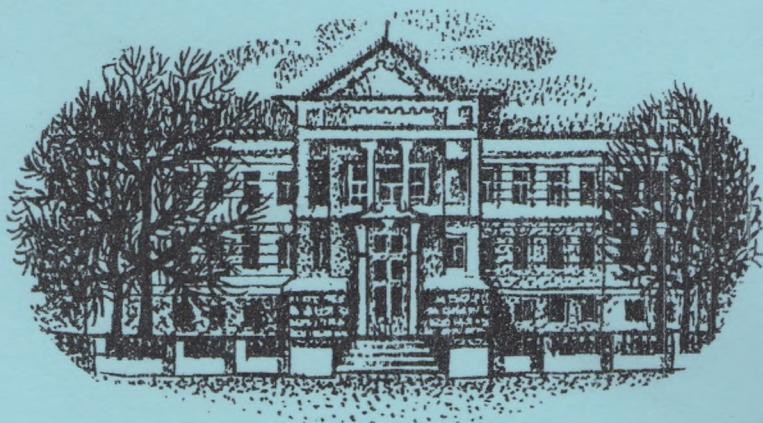

Херсонський краєзнавчий музей

**ПРОБЛЕМИ КРАЄЗНАВСТВА,
МУЗЕЄЗНАВСТВА ТА ВІДРОДЖЕННЯ
КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

Тези доповідей краєзнавчих читань
30 жовтня 2002р.

Херсон – 2002

1. Исаков А. Несколько слов о памятниках г. Херсона // Журнал императорского русского военно-исторического общества, 1914, книжка 1. – СПб. – С.70 – 73.
2. А. Г-ч. К заметке г-на А.Исакова «Несколько слов о памятниках г. Херсона» // Журнал императорского русского военно-исторического общества, 1914, книжка 3. – С. –Пб. – С.272 – 273.
3. Алексеев В.А. К статье г. А.Исакова «Несколько слов о памятниках г. Херсона» // Журнал императорского русского военно-исторического общества, 1914, книжка 4 – 5. – С Пб. – С.344.
4. Вейдемейер А. Двор и замечательные люди в России во второй половине XVIII столетия. – СПб., 1846. – С.103.
5. Словарь географии Российского государства. – Ч.6. – М., 1808, – С.732 – 735.
6. Кобеко Д. Цесаревич Павел Петрович (1754 – 1796). Историческое исследование. – СПб., издание Карла Риккера, 1883.
7. ЗОСИД, XI, 1879. Н.Мурзакевич. Материалы для истории губернского города Херсона. Ордера светлейшего князя Григория Александровича Потёмкина-Таврического Новороссийского генерал-губернатора.
8. РГВИА. – Ф.ВУА. – Д.2374. – Л.474 об.
9. Das Haus Württemberg – ein biografisches Lexikon. – Stuttgart; Berlin; Köln; Kohlhammer; 1997. – С.300 (6.0.15).
10. Военная энциклопедия т.1. –Петербург, 1911. – С.291 – 292.
11. Екатерина II. Записки Екатерины Второй. – СПб., 1907. – С.719 – 720.

О.А.МАКІЄНКО (Херсон)

УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ ТА КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В м.ХЕРСОНІ У ДОСЛІДЖЕННІ О.О.РЯБІНІНА-СКЛЯРЕВСЬКОГО

Творча спадщина Олександра Олександровича Рябініна-Скляревського (1878 – 1942) – українського історика-архівіста та краєзнавця – останнім часом опинилася в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців.

Попри його помітну дослідницьку активність у 1920 – 1930-х роках в радянській історіографії ім'я вченого несправедливо замовчувалося.

У 1992 році редакція журналу «Архіви України» започаткувала рубрику «Матеріали до словника архівних діячів», де передбачалося друкувати статті, документи, спогади про відомих українських архівістів. Рубрику відкрив біографічний нарис Л.З.Гісцової про О.О.Рябініна-Скляревського. Зусиллями вітчизняних істориків, архівних працівників, краєзнавців протягом останніх десяти років вдалося реконструювати життєвий і творчий шлях О.О.Рябініна-Скляревського, проаналізувати деякі напрямки його наукових досліджень.

У 1923 – 1937 роках О.О.Рябінін-Скляревський обіймав посаду наукового співробітника Одеського крайового (обласного) історичного архіву. Дослідник стиримав доступ до маловідомих джерел з історії Південної України і розпочав їх наукове опрацювання. З середини 1920-х років О.О.Рябінін-Скляревський в якості позаштатного співробітника був залучений до роботи історико-філологічного відділу ВУАН. Його наукові статті з'являються на сторінках академічних видань – журналу «Україна» та збірника «За сто літ».

О.О.Рябініну-Скляревському належить більше 50 наукових робіт з історії і теорії військової справи, архівознавства, історії України тощо. Значний науковий інтерес викликають дослідження вченого з історії суспільно-політичних рухів, культурного і громадського життя в Україні XIX – початку XX ст.

В Інституті рукопису НБУ ім. В.І.Вернадського зберігається екземпляр статті О.О.Рябініна-Скляревського під назвою «Херсонський гурток Русова.1885 – 1889». Стаття була написана і передана до редакції журналу «Україна» у 1928 році, проте з невідомих причин до друку не потрапила. Рукопис складається з 57 пронумерованих машинописних аркушів. Текст статті містить авторську та редакторську правку.

Стаття присвячена історії української громади 1880-х років в м. Херсоні і органічно продовжує цикл публікацій О.О.Рябініна-Скляревського з тематики громадівського руху в Україні.

Структурно робота складається з короткого вступу і шести розділів – «Гене-за Херсонського гуртка», «Херсонські статистики», «Літературна діяльність 1885 – 1887 рр.», «Слідство про гурток», «Економіка в працях херсонських статисти-ків» і «Звичайне право та економізм в літературі».

В основу джерельної бази роботи покладено матеріали колишніх архівів канцелярії одеського генерал-губернатора, прокурора одеської судової палати та одеського цензора з внутрішньої цензури, до яких О.О.Рябінін-Скляревський мав безпосередній доступ як співробітник Одеського крайового історичного архіву.

Дослідження О.О.Рябініна-Скляревського являє собою першу у вітчизняній історіографії спробу комплексного аналізу наукової та культурно-громадської діяльності членів Херсонської громади в контексті суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку Півдня України.

Автор простежує витоки херсонського українського гуртка і звертає увагу на його генетичну спорідненість з Єлисаветградською та Одеською громадами 1880-х років. Чимало херсонських гуртківців мали членство в інших українських осередках.

Виникнення у 1885 році в Херсоні української громади тісно пов'язане з діяльністю Херсонського земства. Організаційним підґрунтям згуртування українських діячів у місті стало функціонування земської статистичної служби, адже в умовах 1880-х років саме легальна служба діяльність у земстві давала можливість на практиці реалізувати народницькі ідеали української інтелігенції.

Організатор земської статистики в Херсонській губернії і секретар губернської земської управи Олександр Олександрович Русов (1847 – 1915) зміг залучити до роботи у земстві активних українських діячів. Серед них – А.М.Грабенко, Ф.О.Василевський, Б.Д.Грінченко, Л.В.Падалка, М.І.Борисов, С.І.Лоначевський тощо. Попри певні адміністративно-поліцейські перепони статистики ретельно обстежили територію губернії та опублікували фундаментальну краєзнавчу працю – «Матеріали для оцінки земель Херсонской губернии» в 6-ти томах – і багато інших наукових робіт у земських виданнях. За думкою О.О.Рябініна-Скляревського, «економізм в херсонських статистиків на чолі з О.О.Русовим повернув українську літературу на шлях соціальних і правових проблем». Праці статистиків стали важливим підґрунтям практичної діяльності земства.

У статті О.О.Рябінін-Скляревський підкреслює «культурницький напрямок і українофільський зміст» гуртка О.О.Русова. Увагу дослідника привертає факт приналежності до Херсонської громади плеяди талановитих поетів і письменників – Л.О.Василевської (Дніпрової Чайки), Д.В.Марковича, О.І.Маркович тощо. Помітними досягненнями в літературній діяльності громади стало видання українського альманаху «Степ» (1886) і драматичних творів І.Карпенка-Карого (1886, 1887).

Місцеві земські діячі і навіть адміністративна влада дивилися на діяльність херсонських громадівців із співчуттям, не перешкоджаючи їх культурно-

громадським починанням. Український гурток перетворився на важливий осередок культурного життя м. Херсона.

Реальна загроза існуванню української громади прийшла з досить несподіваного боку – від міських мешканців – «шукачів крамоли». Систематичні анонімні доноси на подружжя Русових і гурток статистиків мали наслідком звільнення найактивніших діячів гуртка з роботи в земстві, встановлення за ними гласного нагляду поліції, а згодом адміністративну висилку (подружжя Русових і Василевських) або «добровільний» переїзд в іншу місцевість (О.О.Браунер, Д.В.Маркович).

Остаточо гурток О.О.Русова розпався у 1889 році, але традиції української наукової та культурно-освітньої роботи були перехоплені поколінням нових діячів Херсонського земства. У 1910 році діяльність невеличкого гуртка місцевих українців-статистиків була своєрідно вшанована місцевими «доброзичливцями»: на дверях статистичного відділення Херсонського земства вночі офіційна назва була замінена водночас лаконічною і промовистою вивіскою – «Малороссийская Просвета».

Отже, дослідження О.О.Рябініна-Скляревського має важливе значення для вивчення історії культурно-громадського і наукового життя м. Херсона і заслуговує на опублікування.

О.Г.НАЙДЬОНОВ (Херсон)

ІВАН НЕМЧЕНКО ТА ВАСИЛЬ ЗАГОРОДНЮК – ТАЛАНОВИТІ СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ

Культурне життя південноукраїнського регіону й у минулому, і нині відзначається неабияким багатоманіттям, тож не раз ставало об'єктом дослідження як науковців, так і письменників. Адже це край Миколи Аркаса і Дмитра Марковича, Миколи Чернявського й Дніпрової Чайки, Миколи Куліша й Івана Дніпровського, Спиридона Черкасенка й Трохима Зіньківського, Сави Божка і Євгена Маланюка, Яра Славутича і Якова Баша, Юхима Михайлова й Михайла Жука... Тож не випадково про цих та інших митців-південців веде мову в своїх віршах, оповіданнях, нарисах, казках один з сучасних херсонських авторів Іван Васильович Немченко (нар. 1958 р.). Його перу належать чотири збірки поезії і прози "Засніженість", "Мамине сонечко", "Тече Інгулець", "Казка про Дніпрову Чайку" та численні публікації в альманахах, журналах, газетах України.

Звісно ж, зрисиши на порубіжжі між Миколаївщиною і Херсонщиною, автор насамперед пише про свою "малу батьківщину" та її прикмети. Де б не був, він зовжди повертається на круги своя: "Спішу до тебе здалека і зблизька, Моя співуча степова коліско" ("Це – Україна"). Про рідні краї оповідають його твори "Я світ побачив...", "У теплій зливі Миколаїв тоне...", "Тернівка", "Лимане, розкажи мені...", "Тече Інгулець", "Над Івлею, над річкою...", "За лігописом", "У Херсоні запахло барвінком і рудою...", "В порту", "Херсонське небо дзвонкове..." та ін. У "Казці про Стег і Море та їх діточок названих" письменник пропонує феєричну версію про походження "братів" Херсона та Миколаєва і їх "сестрички-чепурушки" Одеси.

Про митців, пов'язаних з цими південноукраїнськими містами, як і з Олешками (Цюрюпинськом), Каховкою, Очаковом, Олександрівськом (Запоріжжям) та